

هفتم آبان، روز کوروش بزرگ، معتبر و مردمی

نویسنده‌ها:

اشکان دهقان

کوروش شهرکی

فهرست

- ۳ ..... چرا هفتم آبان روز کوروش بزرگ است؟
- ۵ ..... بررسی دیدگاه‌ها درباره روز کوروش بزرگ
- ۶ ..... بی ربطی هفتم آبان به زادروز کوروش بزرگ
- ۶ ..... آیا روز کوروش بزرگ یک روز جهانی است؟
- ۶ ..... آیا در هفتم آبان منشور حقوق بشر کوروش بزرگ صادر شد؟
- ۷ ..... بی ربطی روز کوروش بزرگ به یهودیان
- ۸ ..... تلاش‌های مردمی برای ثبت رسمی روز کوروش بزرگ
- ۸ ..... بزرگداشت کوروش بزرگ در سراسر جهان
- ۹ ..... نقش برجسته کوروش بزرگ در سیدنی استرالیا
- ۱۰ ..... استوانه کوروش بزرگ در دادگاه لاهه
- ۱۱ ..... کوروش بزرگ در نقاشی کاخ ورسای فرانسه
- ۱۱ ..... خیابان کوروش بزرگ در لندن
- ۱۲ ..... یادبودهای منشور کوروش بزرگ در ایالات متحده امریکا
- ۱۳ ..... تندیس کوروش بزرگ در تاجیکستان
- ۱۳ ..... ماکت آرامگاه کوروش بزرگ در دانشگاه تهران
- ۱۴ ..... گردهمایی‌های مردمی هفتم آبان در پاسارگاد
- ۲۰ ..... بن مایه‌ها و یاری نامه‌ها

هفتم آبان، روز کوروش بزرگ، معتبر و مردمی^۱

هفتم آبان، از معتبرترین و مستندترین روزهای تاریخی.

سالروز ورود کوروش به بابل (هفتم آبان)، نقطه عطفی در تاریخ بشر

برابر با به‌روزسانی: ۲۳ مهر ۱۳۹۶

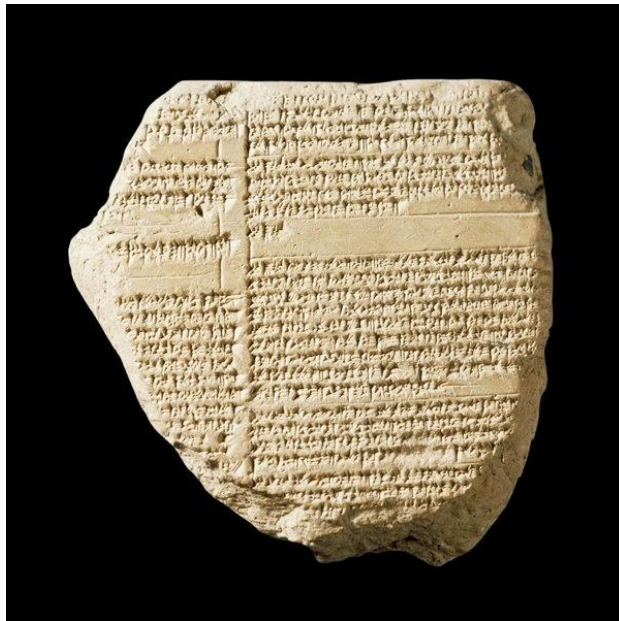
چرا هفتم آبان روز کوروش بزرگ است؟

روز بزرگداشت کوروش، یعنی هفتم آبان، روز ورود صلح‌جویانه کوروش بزرگ به بابل و استقبال با شکوه از این پادشاه خوشنام است. بر اساس یک کتیبه باستانی معتبر که «رویدادنامه نیونئید» نام گرفته است، روز سوم ماه Arahsmna بابلی، کوروش بزرگ پس از ورود به شهر، با استقبال با شکوه مردم روبرو شد (رویدادنامه نیونئید، ستون ۳، بند ۱۸ و ۱۹؛ ن، ک: ارفعی، ۱۳۸۹: ص ۱۴). این روز مصادف با ۲۹ اکتبر سال ۵۳۹ پیش از میلاد می‌باشد و ۲۹ اکتبر برابر هفتم آبان (در برخی از سالها هشتم آبان) است.

بنابراین، هفتم آبان ماه، به عنوان روز بزرگداشت کوروش مطرح شد و با استقبال ایران دوستان و دوستداران کوروش بزرگ همراه بود. به طوری که هر سال، هفتم آبان به یاد کوروش گرامی داشته می‌شود.

۱- این نوشته حاصل گردآوری بخش‌هایی از چند نوشتار پایگاه خردگان به همراه مطالبی تازه است.

رویدادنامه نبونئید از آثار با اهمیت به جا مانده از دوران کوروش بزرگ؛ تاریخ روز کوروش بزرگ بر اساس نوشته‌های این رویدادنامه به دست آمده است

تردید نیست که شهر بابل بدون جنگ به دست سپاهیان کوروش بزرگ افتاد و سپاهیان ایرانی رفتار بسیار خوبی با مردم بابل داشتند. دکتر شاهرخ رزمجو درباره ورود کوروش بزرگ به بابل و اقدامات او می‌نویسد:

با اینکه به نظر می‌رسد بابلیان پیشاپیش از جانب کوروش آسوده خاطر بودند، اما احتمالاً مردم شهر از ورود یک سپاه بیگانه و تصرف شهرشان نگران بوده‌اند. آن‌گونه که کوروش در کتیبه بیان کرده است، او به نگرانی‌های مردم پایان داده و در پی آرامش شهر بابل بوده است. از متن کتیبه روشن است که کوروش به سپاهیان اجازه‌ی خونریزی، تاراج و بدرفتاری با مردم را نداده است و در آن از احترام به مردم و باورهای دینی آنها سخن گفته شده است. این رفتار کوروش، تنها به بابل محدود نمی‌شد. در کتیبه‌ی «روایت منظوم» نوشته شده که کوروش به سربازانش، اجازه‌ی نزدیک شدن به اِکور (خانه‌ی کوهستان = E-Kur)، پرستشگاه باستانی انلیل در نیپور را نداده است. رفتار دوستانه‌ی کوروش، شامل نبونئید نیز گردید و جانش بخشیده شد (ن.ک: رزمجو، ۱۳۸۹: ص ۷۱-۷۲).

دکتر داندامایف درباره فرمانروایی کوروش بزرگ و حکومت هخامنشی بر بابل می‌نویسد:
فرهنگ بابل باستان در طول دو سده تسلط پارس‌ها گسترش یافت. اختر شناسی ریاضی بابل تحت فرمانروایی هخامنشیان پیشرفت ویژه‌ای داشت. توفیقات آن از جمله بزرگ‌ترین

پیشرفت‌های تاثیر گذار تمدن باستان به شمار می‌رود. در همان دوران حقوق بابل به شکوفایی رسید. تحولات چشمگیری نیز در روابط اجتماعی- اقتصادی کشور روی داد (داندامایف، ۱۳۹۱: ص ۹).

ورود کوروش به بابل را می‌توان نقطه عطفی در تاریخ بشر دانست چرا که از آن دوران به بعد تحولات مثبت فراوانی در سطح جهان به وجود آمد.

کشور گشایان پیش از هخامنشیان یعنی بسیاری از سلاطین بابلی، ایلامی، آشوری و ... یکی از افتخاراتشان این بود که معابد کشورهای مغلوب را ویران کنند و تندیس‌ها را ضمن سایر غنایم به اسارت برند. ایلامی‌ها مجسمه رب النوع (ارخ) را در حدود ۱۶۳۵ سال در شوش نگاه داشتند و پادشاه بابل تندیس‌های شهرهای مفتوحه را به بابل آورده بود که کوروش به طوری که در استوانه کوروش بیان شده است، همه آنها را به جایگاه‌ها و شهرهای خود برگردانده است (سامی، ۱۳۹۲: ص ۲۱۲).

بی‌حرمتی‌های پیش از کوروش بزرگ به ادیان ملل باعث می‌شد تا قرن‌ها جنگ‌هایی بر سر باز پس گیری تندیس‌ها صورت گیرد و هزاران انسان در این جنگ‌های خونین کشته شوند. اما کوروش با خردمندی و با انجام اقدامات پدافندی مرزها را امن ساخت. از طرفی با رفتار مناسب با مغلوبین به جنگ‌ها پایان داد و در منطقه صلح حکم فرما شد.

همانطور که اشاره شد بر اساس اسناد معتبر باستانی، کوروش بزرگ در این روز وارد بابل شد و با استقبال با شکوهی مواجه شد؛ همین موضوع می‌تواند دلیل خوبی برای گرامیداشت روز کوروش بزرگ باشد.

بررسی دیدگاه‌ها درباره روز کوروش بزرگ

درباره روز کوروش بزرگ گاه تحلیل‌هایی مطرح می‌شود که جای بررسی بیشتر دارد اما متأسفانه دیدگاه‌های نادرستی هم درباره روز کوروش بزرگ مطرح شده است. در این بین ایران‌ستیزان هم به دنبال تخریب روز کوروش بزرگ هستند. در این بخش به بررسی برخی از تحلیل‌ها و دیدگاه‌ها درباره روز کوروش بزرگ می‌پردازیم.

بی ربطی هفتم آبان به زادروز کوروش بزرگ

برخی از هم میهنان گرامی می‌پندارند که روز بزرگداشت کوروش، زادروز این پادشاه بزرگ است اما با توجه به مواردی که گفته شد آشکار است که ربطی به زادروز کوروش بزرگ ندارد. این در حالی است که برخی چهارم شهریور را که زادروز داراب (یکی از پادشاهان داستان‌های ایرانی) می‌دانند، زادروز کوروش بزرگ در نظر می‌گیرند. در گاهشماری ایرانی روز چهارم هر ماه «شهریور» نام دارد و شهریور به معنای «پادشاهی آرزو شده» می‌باشد.

در اسطوره‌های ایرانی، روایات و شخصیت کیخسرو نزدیک به کوروش هخامنشی است. روایت‌های فریدون هم بی‌پیوند با کوروش نیست. اما به عقیده برخی از پژوهشگران شرایط زمانی داراب در داستان‌های ایرانی نزدیک به کوروش هخامنشی می‌باشد و با توجه به این موضوع، امکان دارد حقایق درباره کوروش بزرگ یافت شود. از همین رو می‌گویند «چهارم شهریور» زادروز کوروش بزرگ است. اما نباید فراموش کنیم که شرایط داراب بیشتر به داریوش هخامنشی می‌خورد.

آیا روز کوروش بزرگ یک روز جهانی است؟

برخی از هم میهنان به دلیل آنکه این روز در سراسر جهان توسط ایرانیان و دوستداران کوروش گرامی داشته می‌شود، دوست دارند که به این روز، «روز جهانی کوروش بزرگ» بگویند. اما این روز در واقع یک روز مردمی می‌باشد و از دل مردم برآمده است؛ این روز «روز مردمی کوروش بزرگ» است.

متأسفانه این روز به دلیل کم‌کاری دولت‌های ایران هنوز در تقویم‌های رسمی ثبت نشده است. برای مثال اگر یونسکو بخواهد هفتم آبان را ثبت کند باید دولت‌ها درخواست دهند، اما متأسفانه هنوز در تقویم ملی خودمان هم این روز ثبت نشده است، چه برسد به اینکه یونسکو بخواهد ثبتش کند. بسیار طبیعی است که این موضوع را باید دولت‌ها درخواست دهند و پیگیری کنند (روزنامه ستاره صبح، ش ۶۶۵، گفتگو با مجید خالقیان).

آیا در هفتم آبان منشور حقوق بشر کوروش بزرگ صادر شد؟

گاهی گفته می‌شود که در این روز منشور حقوق بشر کوروش صادر شده است که جای بررسی دارد. البته استوانه کوروش درباره چگونگی فتح بابل و رفتار انسان دوستانه این پادشاه بزرگ سخن می‌گوید. اما اینکه در این روز منشور صادر شده باشد بیشتر شبیه به یک حدس است.

بی ربطی روز کوروش بزرگ به یهودیان

افرادی که مخالف جشن‌ها و گردهمایی‌های ملی و مردمی ایرانیان هستند، سعی دارند با هر روشی و با ساختن هر شایعه‌ای اصالت ملی و ایرانی هفتم آبان را زیر سوال برده و انکار کنند. آنها تلاش دارند تا هفتم آبان را نه روز کوروش بلکه روز آزاد سازی یهودیان معرفی کنند. دو اشکال اساسی در سخن آنها وجود دارد: نخست شیوه گفتار این افراد است که داشتن مذهب یهود را همانند مرتکب شدن جرمی تلقی می‌کنند و بر خلاف سفارش قرآن کریم احترامی برای اهل کتاب قائل نیستند. اشکال دوم این است که از بُعد تاریخی این قابل اثبات نیست که یهودیان دقیقا در روز هفتم آبان یا همان روز سوم ماه Arahsmna بابلی از بند بابل رها شده‌اند. بایسته است از مدعیان چنین مطلبی پرسید که چه سندی در دست دارند که گواهی بر آزاد سازی یهودیان درست در روز ۲۹ اکتبر یا همان هفت آبان بدهد؟

حتی در استوانه کوروش بزرگ اشاره مستقیمی به یهودیان نمی‌شود و در واقع رفتار کوروش بزرگ با یهودیان همان رفتاری بود که این پادشاه با سایر اقوام داشت؛ باید گفت که احترام به مذاهب در دوران هخامنشیان مختص قوم خاصی نبوده است. در استوانه کوروش بزرگ اینچنین آمده است:

باشندگان درمانده در بابل را که نبونئید ایشان را به رغم خواست خدایان یوغی داده بود نه درخور ایشان، درماندگی هاشان را چاره کردم و ایشان را از بیگاری برهانیدم (استوانه کوروش بزرگ، بند ۲۵ و ۲۶: ن.ک: ارفعی، ۱۳۸۹: ص ۴۹).

در کتاب مقدس یهودیان نیز از آزادی آنان به دست کوروش بزرگ سخن رفته است (عزرا، باب ۱، آیه ۲، ترجمه همدانی، ۱۳۸۳: ص ۸۸۴). با توجه به این دو داده می‌توان قاطعانه از آزاد سازی یهودیان توسط کوروش بزرگ سخن راند، اما اینکه یهودیان در روز ورود کوروش به بابل یعنی هفتم آبان از بند بابل رهایی یافته‌اند سخنی است بدون سند، چراکه تاریخ دقیق این رهایی در هیچ منبعی بازتاب نیافته است. همچنین باید توجه داشت که رفتار کوروش با یهودیان، چندان رفتار ویژه و منحصر به فردی نبوده است. رفتار کوروش با یهودیان همان رفتاری بود که با سایر مردم و ملل دیگر داشته است، وی هنگام فتح بابل نسبت به خدایان و مردم بابل با عطوفت برخورد کرد به گونه‌ای که مردم وی را به راحتی پذیرفتند (پیرنیا، ۱۳۷۰: ص ۳۷۷).

بنابراین اگر کوروش بزرگ یهودیان را آزاد کرده است، از سوی دیگر معابد و دین مردم بابل هم احترام گذاشته است و نگاه خاص و ویژه‌ای به یهودیان نداشته و حتی در استوانه خود نامی از آنان نمی‌برد.

ارتباط دادن روز مردمی کوروش بزرگ با آزادی یهودیان از بابل کاملا نادرست و برگرفته از تفکرات شخصی مخالفان این روز مردمی است، چنانکه مشاهده شد هیچ سندی مبنی بر آزاد سازی یهودیان از بند بابل در روز هفتم آبان وجود ندارد.

تلاش‌های مردمی برای ثبت رسمی روز کوروش بزرگ

تلاش‌های مردمی فراوانی برای ثبت روز کوروش بزرگ در تقویم ملی ایران شده است و درخواست‌های فراوانی از طرف مردم به دولت‌های ایران شده است تا این روز را در تقویم ملی ثبت کنند. برای مثال در هفتم آبان سال ۱۳۹۲ همایشی با عنوان «یادبود استوانه کورش» توسط انجمن علمی دانشجویان تاریخ دانشگاه تهران در دانشکده ادبیات دانشگاه تهران برگزار شد که درخواست ثبت روز کوروش در تقویم ملی ایران مطرح شد. دبیر این همایش به نمایندگی از دانشجویان گفت: «هدف انجمن علمی دانشجویان گروه تاریخ از برگزاری گرامیداشت برای منشور کورش، تعیین روزی در تقویم ملی برای پاسداشت نخستین منشور حقوق بشر بوده است» (پردیس اهورا، ۱۱ آبان ۱۳۹۲). چنین درخواستی پیش از این در همایش دیگری با همین موضوع و در آبان ماه سال ۱۳۹۰ مطرح شد اما هیچ کدام مورد تأیید قرار نگرفت.

تنها اسفندیار رحیم مشایی زمانی که رئیس سازمان میراث فرهنگی بود، ثبت این روز را قابل بررسی دانست اما در نهایت این روز ثبت نشد. برخی اظهارات مشایی را صرفاً اظهاراتی تبلیغاتی می‌دانستند که قصد عملی شدن را نداشت. پیش از این در موضوع سد سیوند که ضربه‌های قابل توجهی به آثار هخامنشی از جمله پاسارگاد و پارسه زد، ساخت سد مورد تأیید اسفندیار رحیم مشایی گرفت.

در هر حال ثبت روز کوروش بزرگ در تقویم رسمی ایران از درخواست‌های همیشگی و مهم ایران‌دوستان است که در روزنامه‌ها، مقاله‌ها و فضای مجازی می‌توان درخواست‌های متعددی را مشاهده کرد.

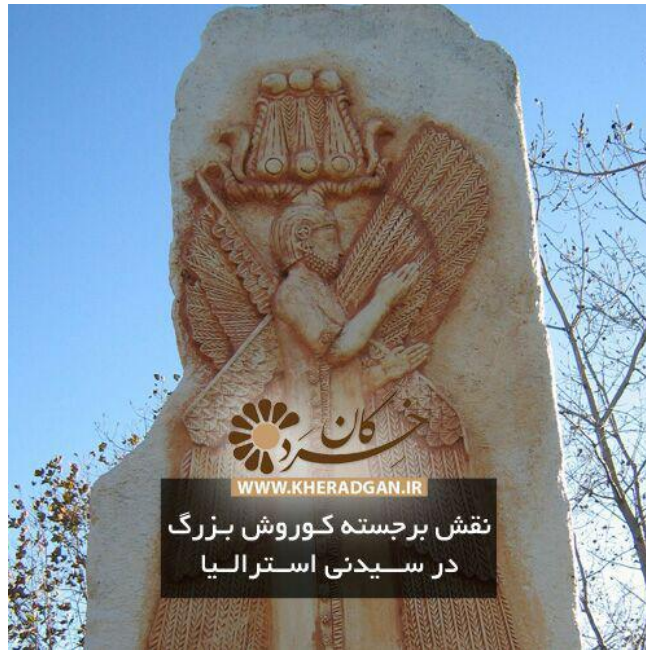
بزرگداشت کوروش بزرگ در سراسر جهان

اگرچه روز کوروش بزرگ در تقویم‌ها ثبت نشده است، اما بزرگداشت کوروش بزرگ چه در هفتم آبان و چه در روزهای دیگر در سراسر دنیا دیده می‌شود. در کشورهای گوناگون یادمان‌های فراوانی در بزرگداشت کوروش بزرگ وجود دارد که در اینجا به چند مورد از آنها اشاره می‌کنیم.

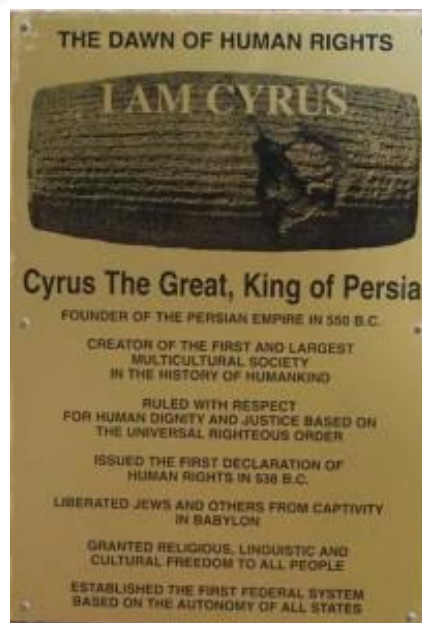

نقش برجسته کوروش بزرگ در سیدنی استرالیا

در پارک المپیک سیدنی استرالیا که یکی از زیبا ترین پارک های این کشور است نقش برجسته‌ای از کوروش بزرگ نگهداری می‌شود که حال و هوای خاصی به آن مکان داده است.

این مجسمه که یک دوباره سازی از نقش برجسته‌ای به همین شکل در پاسارگاد است، توسط Lewis Batros و با همکاری «فرشته صادق» ساخته شده است. جالب تر از همه، توضیحاتی است که در زیر این نقش برجسته نگاشته شده است که تصویر آن را در زیر می بینید:

همان طور که مشاهده می کنید، در این توضیحات کوروش به عنوان بنیان گذار اولین و بزرگ ترین جامعه چند فرهنگی (جامعه ای که از اقوام مختلف با زبان ها و آیین های گوناگون تشکیل شده است) در طول تاریخ بشر معرفی شده است و شیوه اداره حکومت وی بر اساس احترام و بزرگداشت شأن انسانی بیان شده است. همچنین با اشاره به استوانه کوروش بزرگ آن را اولین اعلامیه حقوق بشر معرفی کرده است.

استوانه کوروش بزرگ در دادگاه لاهه

همه ما از جایگاه والای استوانه کوروش بزرگ در سازمان ملل آگاه هستیم اما به تازگی نمونه ای از منشور حقوق بشر کوروش بزرگ در دادگاه لاهه هم قرار گرفته است. پرفسور ایو دوده، رئیس آکادمی لاهه درباره استوانه کوروش بزرگ می گوید:

کوروش سالها پیش برده داری را بر انداخت، در حالی که تا همین چند دهه پیش، در اروپا بردگان سیاه به کار گرفته می شدند... (دهقان، ۱۳۹۵).

استوانه کوروش در دادگاه لاهه

کوروش بزرگ در نقاشی کاخ ورسای فرانسه

تصویر زیر نقاشی روی کاخ ورسای فرانسه با عنوان کوروش بزرگ در میدان نبرد است. این نقاشی از Claude Audran می باشد.

خیابان کوروش بزرگ در لندن

خیابان کوروش بزرگ در لندن

یادبودهای منشور کوروش بزرگ در ایالات متحده آمریکا

یابود منشور کوروش بزرگ در لس آنجلس

گروهی از ایرانی‌های مقیم آمریکا یک مجسمه الهام‌گرفته از منشور کورش را به مناسبت جشن‌های روز استقلال در آمریکا، به شهر لس‌آنجلس هدیه کردند.

به گزارش ایسنا به نقل از لس‌آنجلس‌تایمز، این مجسمه که توسط بنیاد ایرانی-آمریکایی فرهنگ و با کمک بالغ بر ۲,۵ میلیون دلار بیش از یک میلیون نفر از کشورهای مختلف ساخته شده، با نام «مجسمه آزادی» در بلوار سانتامونیکا در لس‌آنجلس رونمایی شد.

این مجسمه با وزن حدود ۱۰ تن از سنگ تراورتن و توسط یک هنرمند طراح بریتانیایی-سریلانکایی به نام «سیسیل بالموند» طراحی و ساخته شده که طرح وی از میان ۳۰۰ طرح دیگر انتخاب شده است.

یابود منشور کوروش بزرگ در لس‌آنجلس

یادبود منشور کوروش بزرگ در پارک بالبوآ سن دیگو

تنديس کوروش بزرگ در تاجیکستان

ماکت آرامگاه کوروش بزرگ در دانشگاه تهران

گرچه در ایران گاهی بی مهری‌هایی به کوروش بزرگ می‌شود اما دانشجویان و نهادهای مردمی همواره کوروش بزرگ را گرامی می‌دارند. انجمن علمی دانشجویان تاریخ دانشگاه تهران در آبان ۱۳۹۲ همایشی به یادماندنی درباره کوروش بزرگ را برگزار کرد که ماکت آرامگاه کوروش بزرگ که حاصل کار دانشجویان مرکز آموزش عالی میراث فرهنگی سازمان میراث فرهنگی و گردشگری بود را در حیاط دانشکده‌ی ادبیات و علوم انسانی قرار داد.

گردهمایی‌های مردمی هفتم آبان در پاسارگاد

چند سالی است که شاهد گردهمایی‌های مردمی هفتم آبان در کنار آرامگاه کوروش بزرگ هستیم و ایرانیان از جای جای کشور در کنار آرامگاه کوروش بزرگ گردهم می‌آیند. این گردهمایی‌ها در هفتم آبان ۱۳۹۴ پر رنگ تر شد و البته پیش از آن گردهمایی‌های نوروزی مردم در لحظه تحویل سال بسیار قابل توجه بود و گردهمایی‌های نوروزی هم سال به سال پر رنگ تر شدند.

در روز جمعه، هفتم آبان سال ۱۳۹۵ تعداد بسیار زیادی از هم‌میهنان در کنار آرامگاه کوروش بزرگ گردهم آمدند که مورد توجه رسانه‌های گوناگون قرار گرفت.

در اینجا چندین تصویر از گردهمایی‌های سالهای ۱۳۹۴ و ۱۳۹۵ قرار می‌دهیم:

هفتم آبان ۱۳۹۴

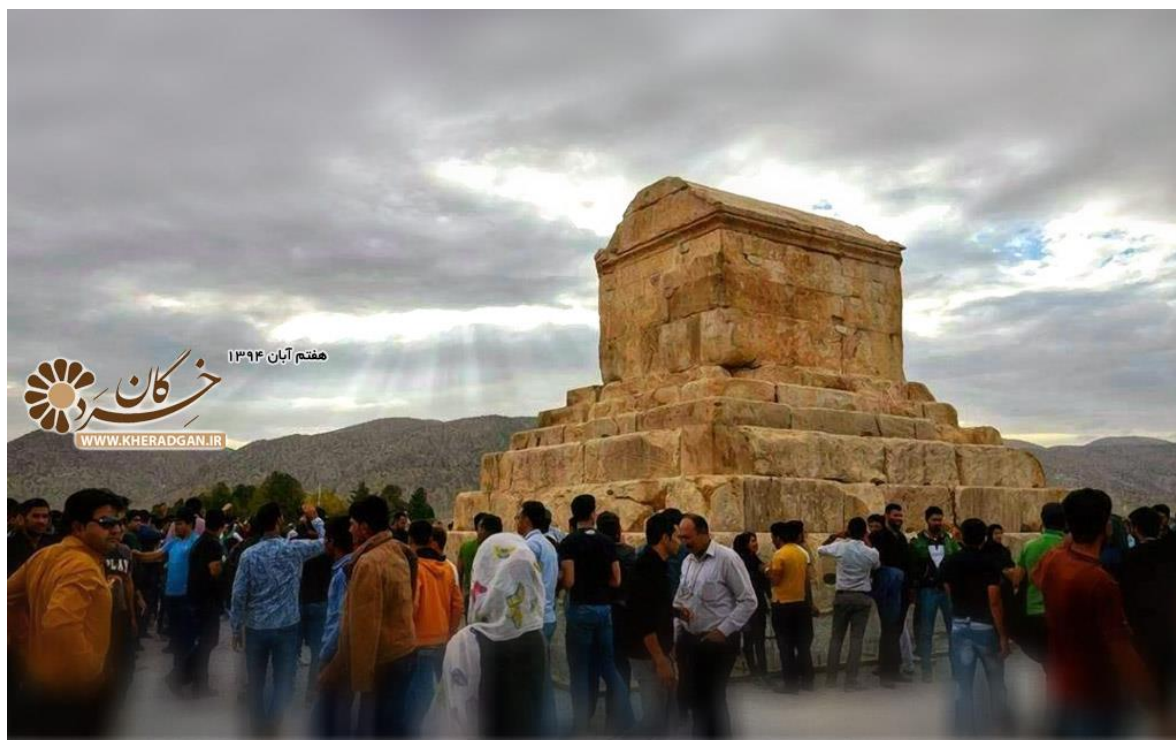

هفتم آبان ۱۳۹۴

هفتم آبان ۱۳۹۴

هفتم آبان ۱۳۹۴

هفتم آبان ۱۳۹۴

شب پیش از هفتم آبان ۱۳۹۵

هفتم آبان ۱۳۹۵

هفتم آبان ۱۳۹۵

هفتم آبان ۱۳۹۵

هفتم آبان ۱۳۹۵

هفتم آبان ۱۳۹۵

شناسنامه نوشتارها:

- امیری پور، محمدرضا (۱۶ بهمن ۱۳۹۵). «یهودیان در زمان هخامنشیان - بخش ۱». پایگاه خردگان. نشانی رایاتاری:
<http://kheradgan.ir/?p=15478>
- دهقان، اشکان (۴ شهریور ۱۳۹۴). «بررسی زادروز کوروش بزرگ، هفتم آبان، چهارم شهریور»، پایگاه خردگان، نشانی رایاتاری:
<http://kheradgan.ir/?p=10498>
- دهقان، اشکان (۳۰ دی ۱۳۹۵). «رونمایی از نمونه منشور کوروش در دادگاه لاهه». پایگاه خردگان. نشانی رایاتاری:
<http://kheradgan.ir/?p=15382>
- دهقان، اشکان (۲۹ شهریور ۱۳۹۶). «بزرگداشت کوروش بزرگ در سراسر جهان». پایگاه خردگان. نشانی رایاتاری:
<http://kheradgan.ir/?p=16181>
- شهرکی، کوروش (۲۲ مهر ۱۳۹۵). «نتایج مثبت تسامح مذهبی کوروش و هخامنشیان». پایگاه خردگان. نشانی رایاتاری:
<http://kheradgan.ir/?p=14493>

بن مایه‌ها و یاری نامه‌ها:

- _____ (۱۳۸۳). کتاب مقدس عهد عتیق و جدید. ترجمه فاضل خان همدانی. تهران: اساطیر.
- ارفعی، عبدالمجید (۱۳۸۹). فرمان کوروش بزرگ. مرکز دایره المعارف بزرگ اسلامی، تهران.
- ایسنا (۷ آبان ۱۳۹۲). گفتگو با مجید خالقیان؛ «مقبره کوروش در مرکز تهران قرار گرفت!». نشانی رایاتاری:
<http://www.isna.ir/news/92080703830>
- پیرنیا، حسن (۱۳۷۰). تاریخ ایران باستان. ج ۱. تهران: دنیای کتاب.
- پردیس اهورا (۱۱ آبان ۱۳۹۲). «نگاهی به رویدادها و سخنرانی‌های سومین همایش یادبود استوانه کورش». نشانی رایاتاری:
<http://7poa.com/post/205.htm>
- رزمجو، شاهرخ (۱۳۸۹). استوانه کورش بزرگ. تهران: فرزانه روز.
- روزنامه ستاره صبح (یکشنبه ۱ مهر ۱۳۹۶). گفتگو با مجید خالقیان؛ «برداشت‌های امروزی از آیین‌های ایرانی». ش ۶۶۵، ص ۱۱.
- داندامایف، محمد (۱۳۹۱). ایرانیان در بابل هخامنشی. ترجمه محمود جعفری دهقی. تهران: انتشارات ققنوس.
- سامی، علی (۱۳۹۲). تمدن هخامنشی. جلد ۱. تهران: انتشارات سمت.

[t.me / Dastan-haye-Shahnameye-Ferdosi](https://t.me/Dastan-haye-Shahnameye-Ferdosi)

